

Leopardi op een zolderkamer in Londen

Bernard Huyvaert

Leopardi is niet dood. Hij leeft nog, als graaf Conti. Dat is althans wat te lezen staat op de cover van Il signor figlio, een werk van Alessandro Zaccuri dat bij uitgeverij Mondadori van de persen rolde.

Leopardi (1798–1837) is een van de grootste dichters van de Italiaanse literatuur en van de poëzie in het algemeen. Hij was afkomstig uit een wat vergeten stadje in de Marche, Recanati. Hij studeerde zo hard (Latijn, Grieks, Hebreeuws), dat zijn gezondheid er onder leed. Hij was bovendien mismaakt. Hij stond sterk onder de invloed van zijn vader, Monaldo Leopardi, die hem zijn grote bibliotheek ter beschikking stelde. Zijn vader was van de oude stempel, een echte aanhanger van het ancien régime. Zijn lievelingsboek was de *De imitatione Christi* van Thomas a Kempis. Later zou Giacomo Leopardi de intellectuele vorming van zijn vader als steriel en academisch ervaren. Zijn moeder hield zich enkel bezig met het beheren van haar bezittingen. Bij geen van beiden vond hij liefde en warmte.

De jonge Giacomo bracht zijn jeugd hoofdzakelijk door in de ouderlijke bibliotheek, waar hij de Griekse en Latijnse auteurs las, vertaalde en becommentarieerde. Deze filologische arbeid en eruditie was de ideale voorbereiding voor zijn eigen literaire en filosofische ontwikkeling. Het is ook de classicistische trek in Leopardi.

Maar Leopardi behoort ook tot de romantiek. Hij voelde zich, als iedere rechtgeaarde romanticus, niet goed in zijn vel: de verstikkende invloed van zijn familie, het isolement te Recanati, zijn zwakke gezondheid, mede veroorzaakt door een teveel aan studie, werkten zijn filosofisch pessimisme in de hand. Hoewel enkele van zijn mooiste gedichten aan de liefde zijn gewijd, zou hij de liefde nooit beleven.

In 1815 liet hij de filologie en eruditie voor wat ze waren en wijdde zich aan het schrijven van poëzie. Hij wilde zich ook losmaken van het provinciale Recanati en wat daar als cultuur doorging. Hij wilde weg, maar zijn vader belette hem dit. Toch vertrok hij in 1822 naar het volgens Monaldo Leopardi goddeloze Rome. Maar hij keerde ontgoocheld terug. Vervolgens verbleef hij tussen 1820-1833 in Firenze. In 1833 verhuisde hij naar Napels. Hij hoopte dat zijn gezondheid er zou verbeteren. Hij stierf er op 14 juni 1837 aan cholera, tot op het laatste moment bijgestaan door Ranieri, zijn vriend en bewonderaar. Deze liet een dokter een attest ondertekenen dat Leopardi juist niet aan cholera was gestorven. Anders kwam hij terecht in een anoniem armengraf. Zijn graf bevindt zich nu in de Salita della Grotta te Napels, niet ver van het graf van de door hem bewonderde Vergilius.

Enkele van zijn gedichten zijn wereldberoemd en worden op alle Italiaanse scholen gelezen: *L'infinito*, *La sera del dì di festa*, *Alla luna*, *A Silvia*, *Le ricordanze*, *Il sabato del villaggio*, *La quiete dopo la tempesta*, *Il passero solitario*, *Canto notturno di un pastore errante dell'Asia*.

Leopardi non è morto. Vive a Londra. È il conte Rossi.

Dit staat te lezen op de cover van het boek. Volgens de roman van Zaccuri zou de dood van Leopardi in Napels maar een schijndood zijn geweest. Hij maakte gebruik van de verwarring die door de epidemie werd veroorzaakt, ontsnapte uit Napels en scheepte in naar Engeland, waar hij in Londen aankwam. Laten we van meet af duidelijk stellen dat het om een fictief verhaal gaat.

Maar waarom zou Leopardi zijn eigen dood geënceneerd hebben? Om aan zijn vader te ontsnappen! De autoritaire Monaldo Leopardi, graaf van Recanati, nochtans zelf schrijver, weigerde het literaire talent van zijn zoon te erkennen en deed al het mogelijke om zijn literaire carrière te dwarsbomen. Eruditie: ja, maar zelf literatuur schrijven (en ervan leven): neen. Daarom verkoos Giacomo incognito in Londen verder te leven als "conte Rossi". Toch blijft de haat-liefderelatie met zijn vader een van de belangrijkste actoren in zijn nieuwe leven. Hij kan maar geen afscheid nemen van de vaderfiguur, meer nog: hij zoekt via brieven contact met de oude graaf. Hij voert een uitgebreide briefwisseling met zijn vader, hij ondertekent zijn brieven als "William Bishop, Erudito della Corona". Hij stelt zich voor als een papist die in het protestantse Engeland niet aan zijn trekken komt. Hij weet immers dat zijn vader ultrakatholiek is. Hij schrijft de brieven in een afschuwelijk Italiaans, vol fouten. Anders zou zijn vader hem herkennen!

Toch vertonen de brieven van "conte Rossi" ook kenmerken van de echte stijl van Leopardi. Zaccuri bewijst dat hij Leopardi door en door kent. De (historische) briefwisseling tussen vader en zoon is overigens bewaard. De Londense briefwisseling gaat vooral over de oudheid, onder andere over archeologische resten die op het voorvaderlijke domein van Recanati zijn teruggevonden: Egyptische stenen, die de getuigenis zijn van een oude, heidense religie. Giacomo wil zijn katholieke vader hier in feite jennen. De vlucht uit Napels, het verblijf in Londen is de eerste verhaallijn van de roman.

Vervolgens verschijnen twee Engelse historische figuren: Dante Gabriel-Rossetti en John Lockwood Kipling. Gabriel-Rossetti was een Engels dichter en kunstschilder. Hij was de oudste zoon van een naar Groot-Brittannië uitgeweken Italiaanse dichter (ook hij!). Samen met William Holman Hunt en John Everett Millais stichtte hij de Pre-Raphaelite Brotherhood (de zgn. Prerafaëlieten).

Via Dante Gabriel-Rossetti komt Rossi-Leopardi in contact met John Kipling. Hij geeft hem lessen Italiaans. John is de vader van de meer bekende Rudyard Kipling (*The Jungle Book*). Rossi voelt zich aangetrokken tot de sympathieke jonge kerel, die klaar staat om naar het Verre Oosten te vertrekken. Er ontstaat een soort vader-zoonrelatie. De liefde die Leopardi bij zijn vader niet vond zal hij zelf wel geven aan de jonge Kipling. Maar deze clevere jongeman ontmaskert Rossi en herkent in hem de schrijver van de *Canti*. *Mi avete riconosciuto, dice Jack* (Engels voor Giacomo).

John Kipling houdt een dagboek bij van zijn ontmoetingen met Rossi-Leopardi. Pierre Messiaen, de vader van de componist Olivier Messiaen, krijgt vele jaren later, kort na de Eerste Wereldoorlog, het manuscript in handen en contacteert Rudyard Kipling, in de mening dat het manuscript, ondertekend "John Kipling" geschreven is door de zoon van Rudyard. Ook hij

heette John, net als zijn grootvader. De jonge soldaat sneuvelde in de slag bij Loos, in de Eerste Wereldoorlog, op 17 september 1915. Rudyard ziet onmiddellijk de vergissing in, maar is toch blij een tekst van zijn vader te hebben gevonden. Nu begrijpt Rudyard dat zijn vader van methodist evolueerde naar atheïst: het is de invloed van Rossi! Ook hier dus een dubbele vader-zoonrelatie! De verhaallijn Rossi-Kipling-Messiaen is de tweede verhaallijn.

De derde verhaallijn vertrekt van Pierre Messiaen. Zijn vrouw, Cécile Sauvage, is een fijngevoelige vrouw, dichtster en ziener. Op haar doodsbed – we zijn in 1927 – voorziet zij het lijden van haar zoon, de componist Olivier Messiaen. Hij zal inderdaad in de Tweede Wereldoorlog in het concentratiekamp terecht komen, waar hij in 1941 zijn *Quatuor pour la fin du temps* schreef en uitvoerde in Stalag VIII A in Görlitz. Olivier Messiaen schreef dit kleine meesterwerk voor een groot gedeelte op het toilet van het Lager waarin hij opgesloten zat. Het gaat om een kwartet voor piano – Messiaen zelf speelde deze partij op een slecht gestemde piano – klarinet, viool en cello. Het werk verwijst naar het einde der tijden en heeft apocalyptische betekenis. Messiaen was een overtuigd katholiek. Hij schreef ook een opera over Sint-Franciscus (*Saint-François d'Assise*). Zijn moeder ziet in een visioen hoe haar zoon vele jaren later het *Quatuor pour la fin du temps* uitvoert. Cécile Sauvage is, ook in Frankrijk, een wat verwaarloosde dichtster voor wie de laatste tijd meer belangstelling ontstaat.

Zaccuri wijst er in een interview op dat het boek ook een religieuze betekenis heeft en verwijst naar de Heilige Drie-eenheid. Monaldo Leopardi wordt door Giacomo beschouwd als een onbereikbare, bijna oudtestamentische Vader, John Kipling is de Zoon van zijn vader Rudyard en Cécile Sauvage, de dichtster, is louter Woord, Geest.

Il signor figlio is geen gemakkelijk boek. Het is een moeilijk kluwen, waarbij voortdurend van de ene periode wordt overgegaan naar de andere en van fictie naar geschiedenis. De tijdsperiode die het bestrijkt, gaat van 1837, het jaar van de dood van Giacomo Leopardi, tot 1941, de eerste uitvoering van het *Quatuor* van Messiaen. Maar het is op de eerste plaats het verhaal van de moeilijke relatie tussen de zoon en de vader, die niet kon verkroppen dat zijn zoon hem op intellectueel en literair gebied overleugelde.

In het fictieve verhaal dat Zaccuri vertelt, werkt Giacomo in Londen aan een *magnum opus*, een ultiem werk, dat hij zijn *Opera* noemt. Van de twee kamers die Giacomo in Londen huurt, gebruikt hij er één als woon- en slaapkamer, in de tweede kamer installeert hij zijn *Opera*. Het gaat hier niet om een literair werk, wat de naam doet vermoeden, maar om een complexe structuur van draden, die een aantal fiches met elkaar verbinden, die allerlei thema's uit de literatuur, wetenschap, cultuur enz. behandelen.

De realiteit: op het einde van zijn vormingsjaren, in 1817, begon Leopardi een intellectueel dagboek dat hij *Zibaldone di pensieri* noemde. Een *zibaldone* is een gerecht met een veelheid aan ingrediënten. Het gaat dus om een bonte verzameling van anekdotes, overpeinzingen en poëtische uitweidingen. Alles en nog wat komt aan bod: taalkunde, filologie, literatuur, filosofie, cultuur in de ruime zin van het woord en autobiografische elementen. Hij werkte eraan tot 1832. Alles wat hij niet met poëzie kon verwoorden, kwam erin terecht. Het werk werd tussen 1898 en 1900, jaren na de dood van Leopardi, te Firenze in zeven banden uitgegeven, door een commissie die werd voorgezeten door een andere grote Italiaanse dichtster, Giosuè

Carducci. Je kunt dus stellen dat de Opera van Rossi-Leopardi (Zaccuri) een plastische weergave is van de *Zibaldone* van de echte Leopardi.

Het (litteraire) kunstwerk dat het hele universum bevat en beschrijft: een thema dat je ook terugvindt in het verhaal van Borges, *De bibliotheek van Babel* en in Umberto Eco's *De naam van de roos*.

Ook de roman zelf van Zaccuri heeft iets van de *Zibaldone* van Leopardi. Er staan verwijzingen in naar een pak personen en dingen uit onze westerse, maar ook oosterse cultuur, die Leopardi goed kende. Roosevelt, Stevenson, Sint-Franciscus, Dante, H.P. Lovecraft: het komt er allemaal in voor. Ook Calderòn de la Barca, naar wie een paar keer uitdrukkelijk verwezen wordt: zijn toneelstuk *La vida es sueño* gaat ook over een problematische vader-zoonrelatie. De proloog van Zaccuri's roman is een hommage aan Stephen King. Hij verhaalt hoe de jonge King op een zolderkamer de romans van H.P. Lovecraft ontdekt die zijn vader er achteloos had achtergelaten. De vader van Stephen King had zijn gezin in de steek gelaten, toch staat ook hij aan de oorsprong van de literaire ontwikkeling van zijn zoon. De vader van Stephen King had overigens fantastische verhalen geschreven die door de uitgeverijen werden geweigerd. Ook hier overvleugelt de zoon dus de vader.

Op het einde van de roman staat een volledige opsomming van de bronnen die Zaccuri heeft geraadpleegd voor het schrijven van de roman. Ik kan mij inbeelden dat lezers zich door het lezen van de roman zullen aangetrokken voelen om bepaalde onderwerpen verder uit te spitten.

De auteur wilde eerst een aantal essays schrijven die de verhaallijnen moesten behandelen, pas later opteerde hij voor een roman. *Il signor figlio* is een intellectuele, maar vooral meeslepende roman van Alessandro Zaccuri.

Zaccuri Alessandro, *Il signor figlio*, Edizioni Mondadori 2007 (Scrittori italiani), 335 pag., € 17,00. ISBN 9788804537427